

kan worden aanvaard, wanneer er een uitleg van wordt uitgegeven?

Die uitleg bevreemdt niet geheel. Immers, als men zegt: het praedikaat „Gereformerd“ is te aanvaarden, omdat het Calvinisme de meest principiële uiting van het Gereformeerde leven vertoont, wordt aanstonds de vraag geboren: maar waarom dan niet liever van „Christelijke“ beginselen gesproken?

De term „Christelijke“ beginselen kan op precies denzelfden grond in bescherming worden genomen. Want het is evenzeer waar: het Calvinisme vertoont de meest principiële uiting van het Christelijke leven en dit moet hieruit en niet uit zijn zwakkere en minder zuivere formalies worden gekend.

Het slot van de stelling voegt hieraan toe, dat de term Gereformeerde beginselen hierom ook kan worden gebruikt, omdat in het vervolg van Art. 2 de Gereformeerde beginselen voor de Theologie nader gebonden worden aan de Formulieren van Eenigheid der streng Calvinistische Kerken in Nederland.

Het woord Gereformerd wordt hier dus als ruimer voorgesteld dan het woord Calvinistisch.

Tot op zekere hoogte is dat ook zoo. Op zichzelf genomen bestrijkt het Gereformeerde een breder veld dan het Calvinistische.

Het is dikwijls synoniem met Protestantisch.

Calvinistisch is geschikter om onze geestesrichting nauwkeurig aan te duiden.

Daar staat tegenover, dat op zijn beurt Calvinistisch weer ruimer is dan Gereformerd.

Wel is er in de eerste stelling sprake van Calvinistische Kerk.

Deze terminologie wordt echter weinig gevolgd.

De spraakmakende gemeente reserveert „Gereformerd“ voor al wat op het kerkelijke leven betrekking heeft, op de belijdenis en al wat direct aan de belijdenis gebonden is.

Vandaar dat men het heeft over Gereformeerde Kerken, Gereformeerde konfessie, Gereformerd kerkrecht, Gereformeerde dogmatiek, Gereformeerde ethiek, enz.

Terwijl men daartegenover liever spreekt van Calvinistische staatkunde, Calvinistische kunst, Calvinistische Juristenvereniging, enz.

Er bestaat geen bezwaar tegen, beide woorden door elkander te gebruiken, mits geen gevaar voor misverstand dreigt.

Zou men aan „Gereformerd“ een wijder betekenis hechten dan aan Calvinistisch, dan bedienen men zich van het laatste.

Wel toont men zich in sommige kringen voor het woord Calvinistisch nog een weinig kopschuw. Maar betere voorlichting kan dit euvél verhelpen. Verba volent usu.

En dan is er wel niemand, die zich Calvinist noemt en die ook maar eenigszins aan persoonsverheerlijking van Calvinijn doet.

Ook de vraag of Calvinijn het zou hebben goed gevonden, dat men zijn naam aan een richting heeft verbonden, is hier niet beslissend. Voetius zou het stellig ook niet hebben goedgekeurd, dat men hen, die aan zijn zijde stonden, Voetianen noemde in tegenstelling met de Coccejanen. De wensch van personen kan niet altijd worden geëerbiedigd.

Waar zouden we in de praktijk heen moeten, indien we geen persoonsnamen mochten gebruiken om een strooming of een stelsel te typeeren?

Dan zouden we ook niet mogen spreken van Lutherischen, Arminianen, Labadisten, Cartesianen, Kantianisme, Hegelianisme, enz.

Trouwens het wordt door de Schrift ook niet verboden den naam van een persoon aan een groep van menschen te verbinden.

Sterker. De Schrift geeft het voorbeeld.

De Heiland sprak van Nathanaël: ziedaar een Israëliet in wien geen bedrog is. Door Hemzelf werd het volk genoemd naar een mensch, naar Israël.

Hetzelfde volk wordt ook benoemd als Joden, wat afkomstig is van Juda.

Voorts vindt men er namen als Rechabieten, Kalebieten, Bethlehemiëten, Moabieten, Edomieten, Herodianen, Nicolaïeten.

De Schrift is er vol van.

Wel beroept men zich op den 1sten brief aan de Korinthiërs, waar Paulus het laakt, dat de een zegt: ik ben van Paulus, de ander ik ben van Cefas, de derde: ik van Apollos.

Maar dat ziet niet op het gebruik van namen.

Er bestaat volstrekt geen grond voor, aan te nemen, dat de partijen in Korinthe zich Paulinisten, Apollonisten of zoo noemden.

Wel waarschuwde de apostel, dat men de scheuringen in de gemeente niet zal rechtvaardigen door zich in naam bij een van de geestelijke leidslieden aan te sluiten.

Deze zijn er zelf niet van gediend.

Maar door zich Calvinist te noemen verwekt men geen scheuring.

Het christendom, dat zijn tolk vond in Calvin, vertoont nu eenmaal een ander type dan dat van Luther of Rome.

Niemand heet zich Calvinist om daarmee te kunnen te geven, dat Christus gedeeld is, of Calvin voor hem is gekruisigd.

We hebben hier te doen met historisch ontstane stroomingen.

Tusschen hen, die spraken: ik ben van Paulus, en: ik van Apollos, bestond er geen principieel verschil.

Zij hadden alleen voorkeur voor een bepaald persoon.

Dat is bij de Calvinisten en de Lutherschen niet het geval.

Die verschillen principieel van elkander.

Hun namen drukken slechts uit, dat dit principieel verschil het eerst aan het licht kwam bij Luther en Calvin.

De vergelijking met wat in Korinthe voorviel gaat alzo ten eenenmale mank.

Men geve in onze kring noch het praedikaat Christelijk, noch Gereformerd, noch Calvinistisch prijs.

Men hebbe den moed om de Gereformeerde beginselen ook Calvinistische beginselen te heeten.

— Kerk des Woords.

In den laatsten tijd leest men dikwijls, dat de kerk moet zijn kerk des Woords.

Die uitdrukking is gevormd naar analogie van een andere: theologie des Woords.

Ze wordt vooral gebezigd in den kring van Barth. In ons land is vooral prof. Haitjema er mee in de weer.

Kerk des Woords!

De term klinkt buitengewoon zwaar.

Maar is hij ook juist?

Het komt ons voor dat hier het zware omhulsel een lichten inhoud gewicht moet bijzetten.

Want als men gaat onderzoeken, wat men er mee bedoelt, valt het tegen.

Is het een kerk, waar de Heilige Schrift in alles de maatstaf is? Waar alleen zij, die onvoorwaardelijk buigen voor het onfeilbaar Woord van God, deel van kunnen uitmaken?

Dat niet.

De Schriftaanraders moeten met clementie worden behandeld.

Kerk des Woords!

Wij dat zeggen, dat er de Schrift als het Woord God: moet worden gepredikt?

Indien dat het geval is, is de bijvoeging „des Woords“ geheel overbodig.

Want een kerk waar de Schrift niet wordt verkondigd is geen kerk.

Daarom zegt „Kerk des Woords“ feitelijk niets.

Er zijn er — en prof. Haitjema behoort ook tot hen — die zich aan extra-zware woorden te buiten gaan.

Maar de zaken en de daden beantwoorden daaraan niet.

De een doordriest dat vroeger dan de ander.

Eens gaat echter aller oog ervoor open.

Wat minder uiterlijk verloon en wat meer innerlijke waarde zou kerk en theologie in onze tijd ten goede komen.

HEPP.

De beteekenis van de Genestet's poëzie. II.

In het vorige artikel¹⁾ wees ik er op, dat men, om de waardij van een literatuurschepping te verstaan onderzoeken moet drie factoren: in hoeverre vindt men onder den tijd van den kunstenaar in zijn werk weerspiegeld, in hoeverre herkent men daarin zijn persoonlijkheid, in hoeverre voldoet het aan de eischen van techniek. Zulks in verband met de vraag naar de beteekenis van het werk van de Genestet.

Omtrent het eerste van de hier genoemde punten wees een, uiteraard korte, beschouwing op een zeer duidelijke correspondentie tusschen de Genestet's dichtelijke arbeid en den tijd, waarin hij leefde, zoodat de slotsom was, dat aan deze voorwaarde voor beteekenis die arbeid ongetwijfeld voldoet.

Thans komt dan de tweede quaestie aan de orde: in hoeverre herkent men in dat tijdspelelende de persoonlijkheid van den dichter.

Wanneer men ten dezen eens vergelijkt het werk van Tollens met dat van de Genestet vindt men het antwoord in 'talgemeen op deze vraag. Tollens blijkt een volkomen vertegenwoordiger van zijn tijd. Diens uitgangspunt is immers het klein-burgerlijke milieu: hij dicht over, en ook voor den kleinen man, getuige de voor ieder begrijpbare vorm en het overheerschende van het rijm; zelfgenoegzaamheid, woordengodsvrucht en deugd, de karaktertrekken van den tijd, zijn ook de karakteristieken van zijn werk; in zijn dicht is hij met dien geest van zijn tijd als geïnfecteerd. Bij de Genestet daarentegen staat de zaak gansch anders. Hij reflecteert dien tijd, maar staat er in vele opzichten boven: hij oefent critiek, scherp vaak en geestig; hij deunt niet mee in den gang der stage zelfverheffing, maar gaat er tegen in; hij trekt van leer tegen het deugd-etiket, gispt de

woordenvroomheid, toont tegen een godsvrucht, die niet uit haar openbaring blijkt. De bewijzen van dit alles zijn uit 'n poëzie van overal samen te brengen. Men denke maar weer aan de Leeke-dichtjes, aan gedichten als „De Handdruk“, „Gezond Verstand“, „De Man van 'ware midden“, „De kracht“, „Anni's taal“, „Alarmisten“, en, wat het laatstgenoemde betreft, aan „Twee in één huis“, „Leer en Leven“, „Jan Rap“ e.d. Hij is dus allermint, gelijk Tollens, de spreektrampet van zijn tijd, maar hekel, „de kranke, de geschokte maatschappij, vol onverschilligheid, alarm en dwepenij“.

Deze houding nu vloeit voort uit zijn persoonlijkheid²⁾. Als we uit de verschillende trekken een zielebeeld van de Genestet ons vormen, zien we hem allereerst vol belangstelling voor het leven, maar valt het levens op, hoe hij dat leven met eigen oogen bekijkt en hoe hij al wat schijn is, onmiddellijk ontmaskert. Met zijn instinct herkent hij aanstonds alle aanstellerij en woordenpraal, al wat opgeschroefd is en niet waarmachtig.

Daarbij brengt zijn natuur er hem toe met dien schijn den spot te drijven (men denke aan „De Sint Nikolaasavond“), wat „ridicul“ is, zooals hij zegt, lachwekkend dus, ook in zijn belachelijkheid te doen uitkomen. Maar, omdat diep in zijn ziel ernst leeft en gevoel voor de veelvuldige levens-tragiek door het vergankelijke, teleurstellende, moeilijke van het menschenleven, is zijn spot toch altijd weer met ernst gemeend, is er in zijn lachen ten slotte steeds iets van weemoed. Daarom is hij de echte humorist.

En dan is zijn humor van alle oppervlakkigheid vrij. Want, naast scherpte van verstand kenmerkt hem innigheid van gemoed. Hij heeft iets mystieks; in hem leeft een voortdurend verlangen naar de gemeenschap met God (getuige „Avondzon“, „Liefde“, „Terugblik“ e.d.), omdat zijn ziel God niet misen kan („Levensvoorwaarde“). Door die gemoedswarmte wordt zijn humor beziel en daarom is ze fijn, heeft ze ook inhoud.

Met zijn verstand echter blijft hij achter vele raadselen haken („Peinzensmoede“) en zoo is er iets dualistisch in hem. Tegenover gevoeligheid, een „haast vrouwelijke teederheid“, een stille vroomheid ook („Het haantje van den toren“), staat een sterke verstandelijkheid, een bijna cynische critiek („Demon“, „Boutade“). Maar daarom is hij, gelijk wel beweerd is, volstrekt nog niet een man zonder evenwicht. Zijn temperament, zijn nerveuze natuur moge hem soms doen praten als een opstandige, in zijn hart leeft de begeerte tot aanvaarding, tot berusting. Het „Fiat Voluntas“, Uw wil geschiede, is metterdaad zijn levensdevies en uit die kracht der aanvaarding heeft hij geleefd in de korte en door veel verdriet verdonkerde jaren, die hem gegund zijn geweest.

Letten we nu in het licht van deze analyse op het tijdspelelende in de Genestet's werk, dan zien we dat daarin aanstonds de persoonlijkheid van den dichter te herkennen valt. De Genestet reageert op de dingen precies zooals hij is. In zijn poëzie zien we hem zelf, helder van verstand, zacht van gemoed; vol van lust tot leven, maar ook bezittend den moed tot sterven; afkeerig van vroom gepruut, maar begeerig naar vromen wandel; grimmend tegen veel en velen, doch aanstonds bereid tot verzoening en onderwerping.

Hier nu hebben we het tweede element dat we behoeven om de beteekenis van de Genestet's poëzie vast te stellen. In dat, wat als literaire kunst wezenlijke waardij heeft, moet de persoonlijkheid van den kunstenaar leven. En aan dien eisch zien we in de Genestet's poëzie voldaan. Het is dan ook niet toevallig, dat de Tachtigers, toen de storm van hun verzet tegen de „domineespoëzie“ wat geluwd was, al vrij spoedig begonnen te zeggen, dat ze zich ten aanzien van de Genestet hadden vergist. In zijn „Nieuwe Literatuurgeschiedenis“³⁾ dekte Kloos den aftocht met te zeggen: „Wij menschen van heden, denken en voelen natuurlijk weer heel anders als de Genestet in zijn tijd dat deed, maar zijn zeggingswijze nadert, in haar betrekkelijke natuurlijkheid iets dicht tot die der beste modernen, dan het stilzwijgend afgesproken taalje der andere predikende poëten dat kon. Hij was geen door geheel nieuwe schoonheid sterk overweldigende, zooals Jacques Perk, maar wel een beminlijke, nooit te vergetene overgangsfiguur“. Hier spreekt duidelijk een waardeering, die om wat in 't eigen kamp beweerd was getemperd moest worden, maar toch niet achterwege blijven kon, een waardeering ook, die voortvloeide uit een erkennen van de beteekenis van de Genestet's poëzie.

En nu is er nog het derde punt: in hoeverre voldoet de Genestet's werk aan de eischen van techniek. Met name sinds de beweging van Tachtig hebben we geleerd dat verskunst wat anders is dan rijmvaardigheid, en dat voor wezenlijke poëzie, wat het formeel betreft, rythme en klankkracht onmisbare voorwaarden zijn. Toetst men nu de Genestet's poëzie aan die eischen, dan is de uitkomst niet twijfelachtig. Zeker, er is iets ouderwetsch in vele zijner verzen: bepaalde vormen (stanza, oktava, rima) die hij graag gebruikt, zijn verouderd. Ook vindt een naarstig speurder cliché's in zijn verzen.

¹⁾ Twee drukfouten in dat artikel mischen correctie: blz. 61, 3e kolom. Regel 11 leze men: „... jaren te kennen; idem regel 21 van de zaak.

²⁾ Men zie hierover het art. van Dr. H. L. Oort, Gids 1905.

³⁾ Dl. V. blz. 180.